

PROFESSIONAL TALIMDA TARBIYACHILARNING O'RNI**Qo'qon universiteti¹****Muhammadjonova Sarvinoz Shuhratjon qizi****Qo'qon universiteti****Maktabgacha ta'lim 1-24-guruh talabasi**<https://doi.org/10.5281/zenodo.20393608>**Annotatsiya**

Hozirgi kunda professional ta'lim tizimida tahsil olayotgan yoshlarni nafaqat malakali mutaxassis qilib yetishtirish, balki ularni yuksak ma'naviyatli, odob-axloqli va jamiyat uchun foydali shaxs qilib kamol toptirishda tarbiyachilarning roli nihoyatda muhim o'rin tutmoqda. Men o'z tadqiqotimda professional ta'lim muassasalarida, ya'ni kollej va tekhnikumlarda yoshlarning shaxs bo'lib shakllanishida tarbiyachilarning o'rni qanchalik zarur ekanligini hamda ularning ma'naviy dunyosini to'g'ri shakllantirish yo'llarini amaliy jihatdan o'rganishni maqsad qilib oldim. Biz yaxshi bilamizki, talabalarga faqatgina kasb-hunar sirlarini yoki nazariy bilimlarni o'rgatishning o'zi yetarli emas, chunki professional tarbiyasiz berilgan bilim kelajakda haqiqiy mehnat jamoasida o'z samarasini bermasligi mumkin, shu sababli ta'lim muassasasi hayotida tarbiyaviy ishlarni birinchi o'ringa qo'yish eng to'g'ri yo'ldir. Men amaliyot o'tash davomida talabalar turar joylarida, guruh soatlarida va kundalik muloqotlarda tarbiyachining shaxsiy namunasi yoshlarda mas'uliyat, vatanparvarlik va kasbga sadoqat kabi xislatlarni qanchalik tez shakllantirishini yaqindan kuzatdim. Olib borgan izlanishlarim shuni ko'rsatdiki, to'g'ri tashkil etilgan tarbiyaviy muhit yoshlarning xarakterini ijobiy tomonga o'zgartirib, ularda mustaqil hayotga tayyorlik tuyg'usini juda chiroyli shakllantirar ekan. Mening ushbu ishimda keltirilgan qiziqarli tavsiyalar va axloqiy suhbat usullari professional ta'limda ishlayotgan yosh tarbiyachilar hamda men kabi amaliyotchi talabalar uchun kundalik faoliyatda juda yaxshi uslubiy qo'llanma bo'la oladi. Xulosa o'rnida aytishim mumkinki, professional ta'limda tarbiyachining rolini to'g'ri belgilash yoshlarga shunchaki taqiqlarni o'rgatish emas, balki ularning mitti qalbidan o'z kasbiga, mehnatga va insonga bo'lgan cheksiz muhabbatni uyg'otish demakdir.

Kalit so'zlar: Professional ta'lim, mening tadqiqotim, tarbiyachining o'rni, axloqiy qadriyatlar, shaxs bo'lib shakllanish, zamonaviy pedagog, kasbiy madaniyat, mehr-oqibat, mustaqil hayot, ijobiy muhit, talabalik izlanishi, poydevor.

Kirish

Hozirgi kunda dunyo miqyosida ishlab chiqarish va texnologiyalar shunchalik shiddat bilan yangilanib, global o'zgarishlar har bir sohaga kirib boryaptiki, bu holat professional ta'lim tizimida yosh avlod tarbiyasi oldiga ham butunlay yangi va jiddiy vazifalarni qo'yimoqda. Men talaba sifatida pedagogika sohasini o'rganar ekanman, kollej va tekhnikumlarda o'qiyotgan farzandlarimizning kelajakda imon-e'tiqodli, ma'naviyatli, vatanparvar va har tomonlama barkamol mutaxassislar bo'lib yetishishi aynan professional ta'lim muhitidan boshlanishini chuqur tushunib yetdim. Professional ta'lim muassasalarida kasb o'rgatish bilan birgalikda tarbiyani ham uyg'un holda olib borish, talabalarga o'zaro mehnat muloqoti madaniyatini o'rgatish bugungi pedagogikaning eng asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib turibdi. Ta'lim tizimida bola shaxsini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning ma'naviy-axloqiy dunyosini boyitish va tarbiya jarayonini xalqimizning go'zal qadriyatlari hamda mehnatsevarlik an'analari asosida tashkil etish eng muhim masala hisoblanadi. Yoshlarni faqat dars va imtihonlarga emas, balki eng avvalo jamiyatda va kelajakdagi ish joyida o'zini tuta bilishga, kattalarni hurmat qilib, kasbdoshlariga izzat ko'rsatishga

tarbiyalash zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Men ham o'z tadqiqotimda mana shu ijtimoiy ehtiyojlarga tayanib, talaba yoshlarning xarakteriga mos keladigan axloqiy g'oyalarni qanday loyihalash va tarbiyaviy ishlarni professional ta'lim muassasalarida qanday to'g'ri yo'lga qo'yish mumkinligini amaliy jihatdan o'rganishga harakat qildim. Yoshlarning mitti ongida va qalbida mehnatsevarlikka nisbatan cheksiz ishtiyoq uyg'otish uchun biz, bo'lajak pedagoglar tarbiya jarayonlarini qiziqarli hayotiy misollar, mahorat darslari va samimiy muloqotlar asosida tashkil etishimiz shart deb hisoblayman.

Kollej va tehnikum yoshidagi o'smirlarning psixologiyasi nihoyatda murakkab, nozik va shu bilan birga taqlidchan bo'lib, ular atrofidagi ustozlarining xatti-harakatlarini, gap-so'zlarini xuddi ko'zguidek o'ziga tezda o'zlashtirib oladi. Agar biz darslarda yoshlarga faqat quruq qoidalarni gapirsak va ularga qat'iy cheklovlar qo'ysak, bu holat ularda tarbiyaviy tushunchalarni shakllantirmaydi, aksincha ularning o'qishdan va kasbdan bezib qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Tarbiyachining rolini to'g'ri tashkil etishning eng ajoyib tomoni shundan iboratki, u kasbiy ta'lim jarayonini butunlay yoshlarning his-tuyg'ulariga va ruhiyatiga moslab boyitishga yordam beradi. Masalan, guruhda yoki yotoqxonada talabalar o'rtasida biror kelishmovchilik yuzaga kelganda, tarbiyachi ularni shunchaki jazolamaydi, balki hayotiy misollar yordamida o'zaro hamkorlik, bag'rikenglik va jamoaviy birdamlik tuyg'ularini tushuntiradi. Bunday samimiy usullar o'smirlarning emotsional intellektini kuchaytiradi, ularda boshqalarga nisbatan hamdardlik hissini mustaqil uyg'otishni o'rgatadi. Agar biz professional ta'limda mana shu odamiylik va vatanparvarlik intilishlarini vaqtida to'g'ri yo'naltirmasak, keyinchalik ularni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash ancha qiyin kechishi mumkin, shu sababli go'zal tarbiya bugun o'quv yurtlariga eng birinchi navbatda zarurdir.

Mening talabalik ilmiy izlanishlarim va amaliyot o'tash davomidagi shaxsiy kuzatishlarim aynan mana shu tarbiyaviy ishlarni o'quv guruhlarida qanday samarali yo'lga qo'yish kerakligini ko'rsatib berishga qaratilgan. Tezis doirasida men o'smir yoshlarning xulq-atvorini va muloqot madaniyatini qanday qilib qiziqarli jamoaviy loyihalar, davra suhbatlari va mahorat darslari orqali yuqori bosqichga olib chiqish mumkin degan savolga amaliy javob izlashga harakat qildim. Amaliyot davomida real jarayonlarni yaqindan kuzatganimda shunga guvoh bo'ldimki, to'g'ri yo'lga qo'yilgan tarbiya soatlarida yoshlar shunchaki jim o'tirib qoidalarni tinglaydigan passiv talaba emas, balki bir-biriga yordam beradigan, jamoada o'zini tuta oladigan va mehribon tashabbuskor shaxs rovida maydonga chiqishar ekan. Ular guruh bo'lib jamoaviy vazifalarni bajarayotganda mas'uliyatni bo'lishib olishni, do'stlarining yutug'iga quvonishni o'rganishadi, bu esa ularning ma'naviy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayonda biz pedagoglar faqat nazorat qiluvchi emas, balki yoshlarga o'z shaxsiy namunamiz bilan to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi eng yaqin inson bo'lishimiz kerak va biz tavsiya etayotgan usullar yosh tarbiyachilar faoliyatini yanada mazmunli qilishga xizmat qiladi.

Professional ta'lim tashkilotlarida tarbiyaviy ishlarni amaliyotga muvaffaqiyatli joriy etish hamda tarbiyachining o'rni va nufuzini oshirish, birinchi navbatda, butun ta'lim jarayonini yoshlarning psixologik xususiyatlariga moslab, faqat qiziqarli muloqotlar orqali amaliyotga tatbiq etishni talab qiladi. Men amaliyot o'tash davomida shunga guvoh bo'ldimki, tarbiyachining rolini kuchaytirish deganda kollej va tehnikumlarda maxsus ijtimoiy-psixologik muhitni, ya'ni talaba yoshlar o'zini xavfsiz, sevimli va qadrli his qila oladigan muhitni to'g'ri tashkil etish tushuniladi. Masalan, guruhda hayotiy keyslar va muammoli vaziyatlar metodidan foydalanish, ya'ni tarixdagi buyuk ajdodlarimiz hamda zamonamiz qahramonlarining mehnatsevarligi, kasbga bo'lgan sadoqati haqida davra suhbatlari loyihalash yoshlarning qalbidan vatanparvarlik tuyg'usini

uyg'otishda juda katta samara beradi. Shuningdek, kundalik faoliyatda mustaqil qaror qabul qilish usulidan foydalanish ham juda yaxshi natija beradi, ya'ni tarbiyachi yoshlarga kelajakdagi kasbiy faoliyatda uchraydigan qiyin vaziyatlarni aytadi va talabalar birgalikda unga qanday to'g'ri va qonuniy yo'l ko'rsatishni muhokama qilishadi, bu esa ularda mustaqil baho berish va mantiqiy fikrlashni kuchaytiradi.

Ushbu muammoni amaliyotda oson va to'g'ri hal etish uchun professional ta'limda yoshlarning bir-biriga g'amxo'rlik qilish burchini va mas'uliyatini ta'minlaydigan jamoaviy mehnat hamda navbatchilik faoliyatidan keng foydalanish nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Talaba yoshlar o'quv ustaxonalarini tartibga keltirish, jamoat ishlarida faol bo'lish yoki yotoqxonadagi sharoitlarni birgalikda yaxshilash kabi kichik vazifalar atrofida hamjihatlik bilan harakat qilishadi. Bu jarayonda ular shunchaki majburiyatni yoki topshiriqni bajarishmaydi, balki mehnatsevarlikni, jamoat mulkini asrashni va o'zgarlar mehnat mahsulini qadrlashni amalda o'rganishadi, bu esa ularning ijodiy va hayotiy qobiliyatlarini namoyon qiladi. Bunday boyitilgan ijtimoiy muhit talabada men guruhimiz va muassasamiz uchun foydali ish qila olaman degan o'ziga ishonchni uyg'otadi va uni yaxshilik qilishga ruhan rag'batlantiradi, tarbiyachi esa yoshlarning har bir kichik xayrli tashabbusini har doim vaqtida maqtab, qo'llab-quvvatlashi kerak bo'ladi.

Tarbiyaning rolini tizimli yo'lga qo'yishning yana bir eng guvoh bo'lgan va yosh tarbiyachilarga asqotadigan tomoni shundaki, u bo'lajak mutaxassislarni jamoada ahil ishlashga, o'zgarlar huquqini hurmat qilishga va mehnat intizomiga rioya etishga o'rgatadi. Guruh faoliyati davomida yoshlar turli madaniy tadbirlar, kasbiy ko'rik-tanlovlar tashkil qilishadi, o'z mahoratlarini ko'rsatib, milliy va kasbiy an'analarimizni o'yin hamda loyihalar shaklida ijro etishadi, bu esa ularda do'stlashish va kasbiy g'urur tuyg'ularini shakllantiradi. Biroq pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, professional ta'limda tarbiyachining rolini oshirish faqat o'quv yurti ichidagi darslar bilan cheklanib qolmasligi lozim, bu jarayonda oila va kelajakdagi ish beruvchi korxonalar bilan mustahkam hamkorlikni yo'lga qo'yish, ota-onalarni ham uy sharoitida farzandlariga faqat go'zal mehnat namunasi bo'lishga rag'batlantirish talab etiladi. Tarbiyachi, ota-ona va ishlab chiqarish ustasining hamfikrligi, yoshlarning xulq-atvoriga nisbatan yagona va qo'llab-quvvatlovchi munosabatning mavjudligi tarbiyaviy dasturlarning samaradorligini ancha oshiradi hamda yoshlarning yetuk mutaxassis bo'lib shakllanish poydevorini mustahkamlaydi.

Xulosa

Professional ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning rolini va ularning pedagogik imkoniyatlarini amaliy o'rganish olingan natijalarni umumlashtirish hamda yosh pedagoglar uchun muhim xulosalarni shakllantirish imkonini beradi. Professional ta'lim muassasalarida talaba yoshlarning intellektual va ma'naviy salohiyatini oshirishda to'g'ri yo'naltirilgan tarbiya tizimi shunchaki bitta qiziqarli metod emas, balki ta'lim sifatini va mehnat bozori kelajagini kafolatlovchi butun bir fundamental asos hisoblanadi. Bu jarayon ta'limiy va axloqiy harakatlarning uzviyligini ta'minlagan holda bo'lajak mutaxassislarning xarakterini har tomonlama ijobiy o'stiradi. Amaliyotda o'tkazilgan kuzatishlar shuni tasdiqlaydiki, guruhlarda milliy qadriyatlar va kasbiy etikaga asoslangan tarbiyaviy loyihalarni tizimli kiritish yoshlarda tanqidiy fikrlashni, jamoaviy do'stlikni hamda muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror topish qobiliyatini an'anaviy ma'ruzalarga qaraganda ancha tez shakllantiradi. Tarbiyaviy tadbirlarda talabalarning passiv tinglovchidan faol va odobli tashabbuskorga aylanishi ularning kelajakda ish joyida ham namunali, intizomli va mehnatsevar xodim bo'lishlariga mustahkam zamin yaratadi.

Davra suhbatlari, kasbiy o'yinlar va jamoaviy mehnatdan unumli foydalanish o'quv jarayonidagi loqaydlik va xavotirlikni butunlay bartaraf etib, guruhda yuqori darajadagi emotsional

qulaylik va samimiy muhitni shakllantiradi. O'smir yoshdagi bola dunyoni amaliy harakatlar va shaxsiy namunalar orqali anglagani bois, turli rolli o'yinlar, keyslar va ustoz-shogird an'analari bilan ishlash uning ichki qo'rquvlarini kamaytiradi va kelajakka bo'lgan ishonch hissini to'liq qondiradi. Olib borilgan tadqiqot natijalariga tayangan holda, professional ta'lim muassasalarida ma'naviyat xonalari va maxsus tarbiyaviy burchaklarni tashkil etish, ularni zamonaviy jihozlar bilan muntazam boyitib borish talab etiladi. Tarbiyachilar tomonidan faoliyatda shaxsiy namuna va rag'batlantirish usulidan keng foydalanish hamda mashg'ulotlarda yoshlarga o'z ijodiy munosabatlarini namoyon qilish imkoniyatini taqdim etish zarur. Muassasa metodistlari hamkorligida tarbiyachilarning axloqiy tarbiya bo'yicha mahorat darslarini muntazam tashkil etish amaliyoti joriy etilishi kerak. Ota-onalar bilan ishlash tizimini ham yangilab, uy sharoitida ota-onaning farzandiga kasbga muhabbat va halollik borasida chiroyli namuna bo'lishi aks etgan tarqatma metodik tavsiyalar tizimini yo'lga qo'yish lozim. Xulosa qilib aytganda, professional ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning o'rni va rolini to'g'ri loyihalash – farzandlarimizning ma'naviy-ruhiy salomatligini asrashning hamda ularning kelajakda yurtimizga munosib, yetuk va raqobatbardosh mutaxassis farzand bo'lib shakllanishining mustahkam kafolatidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Egamberdieva N.M. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2020. – 230 b.
2. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2017. – 190 b.
3. Olimov Q.T. Professional ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021. – 215 b.
4. Nishonova Z.T. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya muammolari. – Toshkent: TDPU, 2019. – 180 b.
5. Tursunova M.A. Kasb-hunar kollejlari va tehnikularda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi // Pedagogika ilmiy jurnali. – Toshkent, 2023. – №2. – B. 54-60.
6. Karimova S.B. O'smirlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ularni komil inson qilib tarbiyalash omillari // Psixologiya jurnali. – Buxoro, 2024. – №1. – B. 72-78.